

„Az én lengyelégem”

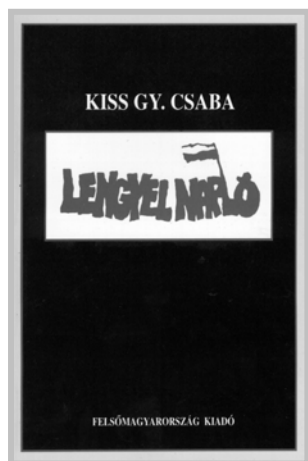
KISS GY. CSABA: LENGYEL NAPLÓ

„Tollforgatóként, csakúgy mint tudósként és közéleti emberként Kiss Gy. Csaba egy eszmének szenteli munkáját, Közép-Európa újjáteremtésének. Ez az eszme azt feltételezi, hogy Európát nem lehet mereven két szembenálló részre, Keletre és Nyugatra felosztani, hogy kontinensünk ennél jóval tagoltabb térség, és legalább három alapvető tömbjét el kell különíteni: Nyugat-Európát, Közép-Európát és Kelet-Európát.” Közelmúltunk kiváló lengyel dokumentaristája, Ryszard Kapuscinski e szavakkal kezdi Kiss Gy. Csaba Lengyel naplója elé írt ajánló sorait. A gondolatot Kapuscinski úgy folytatja, hogy a szerző közép-európaiságának talán épp a Visztula tájékán van a forrásvidéke. Kétségkívül.

Az olvasó – aki ismerheti Kiss Gy. Csaba térségünkről szóló esszéit, elméleti alapvetéseit, elemzéseit – ez esetben más műfajú könyvet tart a kezében. Itt valóban a forrásvidék „tájleírását” találjuk. Az absztrakciók előtti állapotot. Mintha

a szerző korábbi írásainak tényszerűségét színezné, magyarázná a napló átélt, érzelmileg motivált leírásaiban. Előttünk áll maga a történet: hiszen – bár a napló feljegyzései az 1980-as és az azt követő két évből valók – bepillantást kapunk az első utazásokba is. Az emlékek fénye átszűrődik a feszültséggel teli napok leírásán. A történet, vagy mondjuk az elbeszélés annyira „meseszerű”, hogy főszereplője a sárkány, a történelem.

1980 szilveszter estéjén Waclaw Felczak professzor órája éjfélkor megállt. Ezt ő rossz előjelnek tekintette, pedig egészen az év szinte utolsó napjaiig a lengyelek reménykedtek. Megalakulhatott térségünk első független szakszervezete s kényes egyensúlyok megtartásával egy ideig úgy látszott, sikerül a rendszer legrosszabb elemeinek a felbontása. Lengyelország fellelegzett. A második nyilvánosság virágzott, a sztrájkokon az emberek demonstrálhatták erejüket, „másképp-gondolkodásukat”, és ennek a „máskéntnek” – főleg az egyház segítségével – hangot is tudtak adni. Hogy a „fasiszta kommunizmus” lebontásában ez akkor döntő jelentőségű volt, azt ma már egészen biztosan látjuk és állítjuk. Mégis, mi lehet az oka annak, hogy akkor, a magyar közvélemény, az értelmiség, de legalábbis annak túlnyomó része mindezt egyáltalán nem ismerte föl, sőt kifejezett ellenérzést keltett benne? Érzésem szerint valójában erre a kérdésre keresi a választ maga

Felsőmagyarország Kiadó
Miskolc, 1997.
224 oldal, 480 Ft

a szerző is könyve kiadásával. Talán ez a lengyel napló mostani megjelentetésének legkiélezettebb kérdése. Most a változások első fordulójának – vagy inkább hasonlítunk a bokszmeccs első menetéhez – végéhez közeledve érdemes visszatekintnünk, milyen történetileg rögzült magatartási formák mozgatták és mozgatták őket és minket?

A lengyel események lendülete mellett

a napló szembesít minket

nem csak a hivatalos politika internacionálisan gyáva és elvtelen reakciójával, de az átlagember és a talán még az annál is „rosszabb” értelmiségi ellenszenvével is. Ez az elutasítás kétszeresen fáj annak, aki a lengyelek részéről éppen az átlagember szintjén olyan sok figyelmességet, szimpátiát tapasztalt lépten-nyomon. Hiszen például a „lengyel, magyar két jó barát...” szólásban a lengyel nyelvben nem a barát, hanem a testvér szó jelenik meg.

Az e fölött érzett szégyen és a tehetetlenség miatti lelkiismeret furdalás íratta a naplót. Így állhat egymással szemben a „felejtés országa”, a „minden mindegy Magyarország” a „remény láthatárát” jelentő Lengyelországgal. Mi is lehet a feszültség oka? Vajon elmúlt-e már elég idő, hogy tárgyilagosan elemezhessük „szégyenünket”?

A közmondásos ezeréves barátság tartalma az, hogy hasonló történeti ritmusra éltünk. Hogyan csúszhatott el a taktus? Mikor történt? A nyolcvanas évek értetlenségét, sőt ellenszenvét nem magyarázhatjuk az ötvenes évek, 1956 eltérő történései nélkül. 1956 után a kollektivizálással az ellenállási lehetőségeiben végsőkig meggyengített Magyarország más túlélési taktikát alkalmazott, mint Lengyelország. Itt a Kádár-féle alku a beletörődésért cserébe viszonylagos jólétet ígért, míg a Visztula partján a paraszti magántulajdon, a pápa-

választással nemzetközi támogatottságot kapott katolicizmus védőbástyái mögül még a növekvő szegénység sem volt túl nagy ár a remélt reformokért. Kiss Gy. Csaba ezt a történeti értelmezést körvonalaazza számunkra.

A könyv további érdekessége, hogy, ha folszerűen elmosódón is, mégis

helyszínrajzot közöl az akkori magyar értelmiség egy csoportjáról.

E metszet a lengyel ügy mentén sorakoztatta föl a szerző ismerőseit, barátait. Így találkozunk Illyéssel, Csoórral, a Varsóban élő Engelmayer Ákossal, aki 1990-től 1994-ig az Antall-Boross-kormány idején hazánk nagykövete lett, Kovács Istvánnal, aki ugyancsak a fenti időszakban kulturális tanácsosként szolgálhatta a barátság ügyét, valamint Bába Ivánnal, Dürr Sándorral, de Csurka Istvánnal és Konrád Györggyel is. A naplóban nem véletlenül kap komoly hangsúlyt éppen e lap, a Tiszatáj 1981-es lengyel száma. Az értelmiségiként adható „elsősegély”. A fenti első vonal mellett érezhető örömmel jegyzi fel a szerző a kisebb jelentőségű demonstrációkat, ha a városban valakinek a hajtókéjén meglátja a Walesa-féle szakszervezet jelvényét. A szolidaritás apró, de el nem hanyagolható jelei voltak mind ezek.

Kiss Gy. Csaba könyvének egyéni-átélt, történeti és politikai rétege után szólnunk kell az irodalomról is. A naplóban fölvonultatott kiváló történészek – mint amilyen a híres Waclaw Felczak – mellett találkozhatunk Gombrowicz, Milosz vagy Baranczak, a lengyel irodalom kiválóságainak említésével, idézeteivel. A könyv ezen rétege újból visszavezet minket az egyéni átélt élmények körébe, hiszen maga a szerző adta az előszónak az „Önarckép Gombrowicz-csal” címet. A Gombrowicz műveire oly jellemző reflexió

hangsúlyozása vezeti Kiss Gy. Csaba tollát is. „... ez a napló az én lengyeliségemről szól. Ami valahogy belémfészkelődött, nem született velem, nem valamelyik fölmenőtől kaptam. [...] élményekkel, barátságokkal cseperedett. A lengyel nyelvel. Olvasmányokkal, filmekkel, elsajátí-

tott szokásokkal. Ennek a lengyeliségnek a mélységét, szélességét fölmérni nem volna könnyű. Bennem van.”

Nagy Zsombor

